

בס"ד. שיחת ש"פ מקץ, זאת חנוכה, ה'תשט"ז.

בלתי מוגה

א. במאמר ד"ה ברוך שעשה נסים מכ"ק אדמו"ר הצ"צ¹, שהוא ביסודו מאמר אדמו"ר הזקן, מבואר שיום השמיני דחנוכה הוא ע"ד הענין דיום השמיני למילואים, וז"ל²:

"ענין שמונה ימי המילואים פי' ההמשכה משבעה יומין .. עד שנמשך ע"פ המדות האלו .. לגלוי במלכות, והוא יום השמיני למילואים, .. ועד"ז יובן שמונה ימי חנוכה. ולכן יום השמיני נק' זאת חנוכה, (ע"ש הקריאה) זאת חנוכה המזבח³, זאת היא מלכות כנודע" (כמבואר בזוהר⁴ בענין "בזאת יבוא אהרן אל הקודש").

כלומר: פעולת יום השמיני דחנוכה (הנקרא "זאת חנוכה") היא, שכל ההמשכות שהמשיכו בני ישראל במשך כל ימי החנוכה, ה"ה נמשכים בכנסת ישראל, בחינת המלכות ("זאת"), דהיינו בענינים של פועל.

וממשיך בהמאמר:

"ובמ"א נתבאר להיפך, שענין ח' ימים היינו ע"ד א"ז, שהם ז' מדות המקבלים מבחי' אל"ף, הוא כתר או כללות ג' ראשונות כו" (שהרי לפי' הא', קאי יום השמיני על בחי' המלכות שלמטה מז' הימים שלפניו, ולפי' הב', קאי יום השמיני על בחי' הכתר או כללות ג' ראשונות שלמעלה מז' הימים שלפניו).

והנה, כיון שפירוש הב' לא נכתב בחצאי-עיגול (כמאמר המוסגר), אלא בהמשך ובסמיכות לפירוש הא' — מובן, ששני פירושים אלו אינם סותרים זה לזה, ואדרבה, הם תלויים זה בזה, ואין זה אלא בסדר שונה.

ב. ויובן ע"פ המבואר במק"א בנוגע למספר י"ג שלמעלה ממספר עשר — ע"ד מספר שמונה שלמעלה ממספר שבע:

(1) נדפס בקונטרס בפ"ע (קה"ת, תשי"א), ולאח"ז באוה"ת חנוכה (כרך ה) תתקנז, ב ואילך.
 (2) בספ"ד — אוה"ת שם תתקסב, א.
 (3) נשא ז, פז.
 (4) ח"ג נו, רע"ב. וראה גם הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ד ע' קט הערה 9.
 (5) אחרי טז, ג.

מצינו במאמר חסידות⁶ בנוגע למספר י"ג — שעל זה שאלו⁷ "עשר ידענו (שהם עשר ספירות, כמאמר⁸ "עשר ולא תשע עשר ולא אחת עשרה"), שלשה עשר לא ידענו" — שיש ב' פירושים בענינם של השלשה הנוספים על העשר: פירוש הא' — שהם ג' העולמות בריאה יצירה עשי' שלמטה מע"ס דאצילות⁹, ופירוש הב' — שהם ג' ראשי ראשים" שלמעלה מע"ס דאצילות¹⁰.

ומבואר בהמאמר התיווך בזה — "דלא פליגי כלל .. בכדי שיהי' הגילוי בבי"ע, זהו מבחי' ג' ראשי ראשים כו' .. בכדי שיהי' הגילוי למטה זהו דוקא ממדרי' גבוה יותר, דכל הגבוה גבוה למעלה יותר יורד למטה מטה ביותר כו'".

ועפ"ז יש לתווך גם ב' הביאורים בענין יום השמיני דחנוכה — שקאי על מלכות או על כתר — שכדי שיוכל להיות הגילוי בבחי' המלכות, דהיינו בענינים של פועל, צ"ל ההמשכה מבחי' הכתר¹¹.

וכול זה הוא לפי הביאור בסעיף זה במאמר ד"ה ברוך שעשה נסים הנ"ל, אבל לפי הביאור בסעיף שלאח"ז, הענין דחנוכה הוא למעלה יותר גם מבחי' הכתר (כדלקמן סי"ב)].

ונמצא, שיחודו של נר השמיני דחנוכה הוא בב' ענינים: (א) בהמעלה מעלה ביותר (בחי' הכתר), (ב) ומצד זה — גם בהמשכה למטה מטה ביותר (בחי' המלכות).

ג. עפ"ז יש לבאר מה שמצינו ש"חנוכה" ר"ת "ח' נרות והלכה כבית הלל"¹² — דלכאורה אינו מובן:

הדלקת ח' נרות בחנוכה היא לכו"ע, הן לבית הלל והן לבית שמאי, ופלוגתתם היא רק אם מדליקים את ח' הנרות בתחילת ימי החנוכה או בסופם. וא"כ, מהי השייכות ד"ח' נרות" (שזהו לכו"ע) ל"הלכה כבית הלל" דוקא?

10 תשובת רב האי גאון הנ"ל, הובא בפרדס שם.

11 ראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' קט ואילך.

12 אבודרהם סדר הדלקת נר חנוכה.

הובא בעט"ז ופמ"ג לשו"ע או"ח סי' עת"ר.

6 ד"ה ויקח לו יעקב תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' עו ואילך).

7 תשובת רב האי גאון — הובא בפרדס שער א' פ"ז ושער הצחצחות פ"א.

8 ספר יצירה פ"א מ"ד.

9 ברייתא דשמעון הצדיק, הובא בפרדס שער א' פ"ז.

ד. ויובן ע"פ מאמר אדמו"ר הזקן¹³, וז"ל:

בית שמאי ובית הלל הלכה כב"ה דנוחין ועלובין היו והיו שונים דברי בית שמאי קודם¹⁴ כו', דכתיב¹⁵ אשכון את דכא, דהיינו במקום היותר נמוך, יוכל להשתלשל שם היותר נעלה כו'. והנה זהו הנאמר בדוד וה' עמו¹⁶ שהלכה כמותו בכל מקום¹⁷. אמר שאול זה אינו כיונתן בני, וחלשה דעתו, דאפי' איהו נמי לא הוי' בי כ"כ¹⁷. ואע"פ שאלו ואלו דברי אלקים חיים¹⁴, אלקים דוקא, בחי' אלקים בלבד, אבל בחי' הוי', בחי' סוכ"ע, אינו אלא במי שהוא שפל בעצמו עד קצה האחרון הוא מוצא דין אמת לאמיתו להיות כן יקיים להלכה למעשה, כי נעוץ סופן בתחלתן¹⁸, אשכון ואת דכא כו', ואף זאת להיות כן דברי אלקים חיים אינו אלא בצדיקים המופלגים כמו בתנאים כו'. ולכן הלכה כדברי המכריע¹⁹, בהיות בחי' ההכרעה בא ממקום גבוה הרבה יותר משרש הב' דיעות החולקות, מאחר שמכריע להיות לא כדברי זה ולא כדברי זה מוכרח ששיג השגת שניהם והעולה על גביהן הממוצע ביניהם כו', כמו שהמדות חו"ג הפכים והמכריע שנוטה לפעמים לזה ופעמים לזה הוא הדעת המנהיגם שהוא שורש שניהם כו', והיותר גבוה למעלה משתלשל בבחי' היותר למטה.

[ועל יסוד זה נתבאר גם במאמרי הצמח צדק ואדמו"ר מהר"ש²⁰, ובארוכה בהמשך תרס"ו²¹ לאדמו"ר מהורש"ב נ"ע — החילוק בין הענין ד"אלו ואלו דברי אלקים חיים", להענין ד"ה' עמו", "שהלכה כמותו בכל מקום"].

ה. ועפ"ז יש לבאר תוכן הר"ת — "ח' נרות והלכה כבית הלל":
ב"הלכה כבית הלל" מודגש החיבור של המעלה מעלה ביותר עם המטה מטה ביותר — שהדרגא הנעלית ד"הוי' עמו", בחי' סוכ"ע, מתגלית דוקא במעמד ומצב ד"נוחין ועלובין", "אשכון ואת דכא גו".

(13) מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שכז ואילך. (18) ספר יצירה פ"א מ"ז.
(14) עירובין יג, ב. (19) שבת לט, ב.
(15) ישעי' נז, טו. (20) אוה"ת יתרו ע' תתצג ואילך. סה"מ
(16) שמואל-א טז, יח. תרכ"ז ע' רעו ואילך.
(17) סנהדרין צג, ב. (21) ע' תכט ואילך.

וענין זה מודגש גם בהדלקת ח' נרות כפי שנפסקה ההלכה כבית הלל דוקא — כי, משנת"ל שנר שמיני דחנוכה מורה על המשכת בחי' הכתר (מעלה מעלה ביותר) בבחי' המלכות (מטה מטה ביותר), הרי זה רק לדעת בית הלל, שהדלקת ח' נרות היא ביום השמיני, בחי' המלכות, משא"כ לדעת בית שמאי, שהדלקת ח' נרות היא ביום הראשון — יש בו רק הקו דמעלה מעלה ביותר, אבל אין בו הקו דלמטה מטה ביותר.

ו. עפ"ז יובן גם החילוק בין נרות חנוכה לנרות המקדש²²:

נרות חנוכה נתקנו בגלל הגזירות שגזרו מלכי יון על ישראל בזמן בית שני — שזהו מעמד ומצב שהוא בדוגמת גלות כו'.

אבל, דוקא משום זה יש בהם מעלה לגבי נרות המקדש — שהם במספר שמונה שלמעלה ממספר שבע,

ועוד זאת, שהם קיימים לעד באופן נצחי, כמ"ש הרמב"ן²³ בפירוש דברי המדרש²⁴ על הפסוק²⁵ "בהעלותך את הנרות", "הנרות לעולם אל מול פני המנורה" (אף ש"כשאין ביהמ"ק קיים .. אף הנרות בטלות"), דקאי על "נרות של חנוכה חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר החורבן בגלותנו",

וטעם הדבר — כאמור — לפי שהמעלה מעלה ביותר נמשך למטה מטה ביותר, בזמן הגלות דוקא.

וההוראה מזה בעבודה בפועל — שצריך להיות קשר וחיבור ב' הקצוות דמעלה ומטה, והיינו, שכל ההמשכות דימי החנוכה יבואו בענינים של פועל, במחשבה דיבור ומעשה, שדוקא עי"ז מגיעים בבחי' הכתר.

* * *

ז. חנוכה²⁵ ופורים, הגם ששניהם הם ענין של "פרסומי ניסא", חלוקים ביניהם בכך, שפורים נחוג ברוב עם, "ברעש גדול" ובשמחה יתירה, משא"כ בחנוכה לא מצינו כל ענינים אלו.

מצינו אמנם מנהג במקומות שונים ובמדינות שונות, ו"נהרא נהרא ופשטי"²⁶, שהדלקת נרות חנוכה נעשית ברוב עם וכו'. אבל אצל רבותינו

(22) בהבא לקמן — ראה גם לעיל ע' 296 אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"ב ס"ע 482 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(23) ר"פ בהעלותך.

(24) במדב"ר פט"ו, ו.

(25) מכאן עד סוף ס"י — הוגה ע"י כ"ק (26) חולין יח, ב. נו, א.

נשיאינו לא נהגו כן²⁷. ואדרבה: כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר, שכאשר מישוהו שלא מבני הבית נכח בעת הדלקת נרות חנוכה, לא היתה שביעות־רצון.

טעם הדבר — לא שמעתי בפירוש, אבל בדרך אפשר יש לומר ע"פ המבואר שהיו"ט דפורים צ"ל ביין, כדאיתא בגמרא²⁸: "חייב איניש לבסומי בפוריא", ומפרש רש"י: "ביין". והטעם לזה, מכיון שכל הענין דנס פורים הי' ע"י יין. הן ההתחלה, והן הסוף של מפלת המן ונצחון מרדכי וישראל, היו ביין²⁹.

משא"כ בחנוכה קבעו את היו"ט בשמן, כיון שהנס היה בשמן, וכדאיתא בגמרא³⁰ "מאי חנוכה", ועל זה מסופר מעשה הנס שהי' בפך השמן, ולכן קבעו את היו"ט בשמן. גם את ברכת הניסים מברכים על הדלקת השמן.

וביאור החילוק בין יין ושמן: יין ענינו גילוי ו"רעש" ("שטורעם"), ושמן ענינו העלם³¹. מצד עצמו — הוא העלם לגמרי; ואפילו כשמדליקים אותו, שע"ז פועלים בשמן את ענין הגילוי — הרי "מצוה מן המובחר" והידור שלא יהי' שום רעש, אלא השמן ידלק בניחותא ובחשאי, כיון שכללות ענינו הוא העלם.

ויש לומר שזהו הטעם שלהדלקת נרות חנוכה לא נהגו לעשות פרסום ברוב עם וכו', מכיון שכללות הענין דחנוכה הוא ענין השמן שענינו העלם, ואפילו הגילוי שבו הוא בניחותא.

ח. ויש לומר³², שזהו הטעם שרבותינו נשיאינו לא נהגו באמירת מאמרי דא"ח בימי החנוכה (מלבד בש"ק, כנהוג בכל ימות השנה, ולפעמים גם בימות החול — אם היתה סיבה צדדית לכך), כי, אף שעצם הענין דפנימיות התורה שייך לחנוכה ("תורה אור"³³) — הרי אמירת דא"ח ענינה הוא גילוי לזולת, ומכיון שענינו של חנוכה הוא העלם, לא הי' בו שינוי הסדר באמירת דא"ח שזהו ענין של גילוי.

(29) ראה אלי' רבה או"ח ר"ס תרצה. אבודרהם "דיני פורים". וראה "רשימות" חוברת לג ע' 24.

(30) שבת כא, ב.

(31) ראה זח"ג לט, א. לקו"ת שה"ש ד"ה צאינה וראינה (כד, ד ואילך). ובכ"מ.

(32) סעיף זה — מהנחה בלתי מוגה.

(33) משלי ו, כג.

(27) ראה מאמר ברוך שעשה נסים להצמח צדק עמוד 19, 21 (סה"ש תש"ו ע' 21).

(28) מגילה ז, ב. בש"ס שלנו הגירסא מייחייב. אבל במאור הקטן על הרי"ף, שער הכוונות בסופו, של"ה פ' תצוה ובכל דרושי דא"ח שראיתי ה' הוא חייב איניש וכן הוא ג"כ בא"ח (הובא בכ"י סי' תרצה), שו"ע או"ח סתרצ"ה ס"ב, סי' יעבץ ועוד.

ואעפ"כ, הרי במאמרי שבת חנוכה, וכן במאמרים שנאמרו בימות החול דימי החנוכה כשהיתה לכך סיבה צדדית (כנ"ל) — דובר ע"ד ענינים השייכים לחנוכה.

וי"ל הטעם לזה, בהקדים החילוק בין השמן שבמנורה לשמן המשחה³⁴:

שמן המשחה, גם לאחר שמשחו בו את כלי המקדש, לא נשתנה כלל, אלא נשאר במהותו הקודמת — שמן (העלם). משא"כ בשמן שבמנורה — הרי ע"י הדלקת המנורה ניתוסף בו ענין של אור (גילוי), — וטעם הדבר, לפי ששמן המנורה הוא למעלה יותר משמן המשחה, ולכן דוקא שמן המנורה בכחו לבוא לידי גילוי, כיון שכל הגבוה גבוה יותר יורד למטה מטה יותר, כנ"ל —

אלא שאעפ"כ, גם השינוי שנעשה בשמן המנורה אינו בבחי' שינוי ממהות אחת (שמן) למהות אחרת (אור), אלא הוספה — שאותה מהות שמצ"ע ה"ה בהעלם (שמן), באה בגילוי (אור). ולכן גילוי זה אינו באופן של רעש (כמו הגילוי בענין היין), אלא גילוי באופן המתאים לשמן — בניחותא.

ובהתאם לזה — הי' הסדר בענין אמירת דא"ח בימי החנוכה: מאמרי דא"ח מיוחדים בקשר עם חנוכה — לא נאמרו, כיון שאמירת דא"ח ביחוד היא גילוי באופן של רעש, שאינו שייך לחנוכה (שענינו שמן — גילוי בניחותא). אבל במאמרי ש"ק (ובימות החול כשהיתה סיבה צדדית) — דובר ע"ד עניני חנוכה (דהיינו — גילוי בניחותא).

ט. וביאור הטעם בפנימיות שפורים הוא ברעש וחנוכה הוא בחשאי — יובן ע"פ המבואר בלבוש ובט"ז³⁵, ומובא במאמרי דא"ח³⁶, שהחילוק בין פורים לחנוכה הוא, שבפורים היתה הגזירה על הגוף (גשמיות), ובחנוכה היתה הגזירה על הנשמה (רוחניות). וברוחניות גופא — היתה הגזירה "להעבירם מחוקי רצונך", שזהו"ע של דקות ("איידלקייט") ברוחניות גופא.

ולכן פורים שייך יותר לענין המצוות³⁷, והמצוות דפורים הם

קבלה בימי אחשוורוש", והיינו שבפורים הי' גמר קבלת התורה (וא"כ, לכאורה, פורים שייך דוקא לתורה ולא למצוות) — הרי קבלה זו עצמה התבטאה בענינים של קיום המצוות (מהנחה בלתי מוגה).

34 ראה ד"ה ברוך שעשה נסים הנ"ל ס"ד ואילך — אוה"ת שם תתקסא, ב ואילך.

35 שו"ע או"ח סי' עת"ר סק"ג.

36 ראה סה"מ תש"ח ע' 118. ועוד.

37 ואף שאמרו חז"ל (שבת פח, א) "הדור

"משלוח מנות איש לרעהו"³⁸ וכו', שהן מצוות הקשורות עם הגוף, והמשלוח מנות צ"ל דוקא בדבר שהגוף יכול להנות ממנו, ועד שיש דעה שאפילו בבשר חי אי אפשר לצאת ידי חובת משלוח מנות³⁹.

משא"כ בנוגע לנרות חנוכה אומרים "הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהן"⁴⁰, כיון שהם קשורים עם רוחניות.

ידוע, שכאשר דבר בוער, הרי ככל שהחומר הוא מגושם יותר ה"ה בוער ברעש יותר, משא"כ חומר דק דולק ללא רעש. וטעם הדבר — כי הרעש הוא מצד ביטול הישות.

ועפ"ז יובן החילוק בין פורים לחנוכה — שבפורים השמחה היא ברעש, ובחנוכה — בחשאיות⁴¹.

י. יש לקחת הוראה מחנוכה על כל השנה⁴². וההוראה מהענין האמור בנוגע לעבודה במשך כל השנה היא:

העבודה צריכה להיות שלא ברעש, אלא בחשאי, כלומר, שמלכתחילה אין נותנים מקום למנגד. המצוה היא אמנם להאיר "על פתח ביתו מבחוץ"³⁰, כדי להאיר גם את החושך שמבחוץ, אבל, לא באופן של מלחמה, אלא ע"י שמוציאים החוצה את האור הפנימי, ובדרך ממילא — "מעט אור דוחה הרבה מן החושך"⁴³. ובפרט כשהדלקה היא באופן ד"מוסיף והולך"³⁰, תוספת אור בכל יום, עד לנר השמיני שהוא תכלית האור (כנ"ל בארוכה), שע"ז פועלים שיהי' "ולילה כיום יאיר"⁴⁴.

* * *

יא. בא' ה"ביכלאך"⁴⁵ ישנו מאמר דא"ח מאדמו"ר הזקן, ד"ה וארשתך לי לעולם גו', שנאמר בחנוכה תקנ"ח.

גם לאחר ימי המילואים, דלא כשבעת ימי המילואים שענינם הי' חד-פעמי. וכמודגש גם בקריאת התורה דיום זה — "בהעלותך את הנרות", שהדלקת הנרות היא עבודה שהיתה נעשית בביהמ"ק בכל יום ויום, דלא כקרבות הנשיאים — אודותם קורין בתורה בשאר ימי החנוכה — שהר"ע חד-פעמי (מהנחה בלתי מוגה).

(43) ראה תניא פ"ב. חובת הלבבות שער יחוד המעשה פ"ה.

(44) תהלים קלט, יב.

(45) בספריית אגודת חסידי חב"ד — כתי" מס' 239 קלד, א ואילך.

(38) אסתר ט, כב.

(39) ראה פמ"ג או"ח סו"ס תרצה.

(40) וכמארז"ל ("רה כח, א. וש"ג) "מצוות לאו ליהנות ניתנו" (מהנחה בלתי מוגה).

(41) ובלשון החסידות: פורים ענינו אור השייך לעולמות, שבזה שייך שיהי' מנגד, ולכן שמחת פורים היא ברעש, מצד ביטול המנגד. משא"כ חנוכה ענינו אור נעלה ביותר, שלמעלה מהעולמות, שבזה מלכתחילה לא שייך שיהי' מנגד, וזוהי סיבת העדר הרעש בשמחת חנוכה (מהנחה בלתי מוגה).

(42) ובפרט מיום השמיני דחנוכה, שהוא בדוגמת יום השמיני למילואים, שענינו נמשך

— מאמר זה הוא המאמר שנדפס בלקו"ת פרשת במדבר⁴⁶, כמעט תיבה בתיבה (כמובן, ללא ההערות והציונים שבחצאי-עיגול, שהם מהצ"צ). אלא שבלקו"ת הובא המאמר בפרשת במדבר, כיון שפסוק זה הוא בהפטרת הפרשה, אבל ב"ביכל" הנ"ל מובא שהמאמר נאמר בחנוכה תקנ"ח (ואולי אמרו אדמו"ר הזקן פעם נוספת בש"פ במדבר⁴⁷).

וז"ל המאמר:

וארשתיו לי לעולם וגו'⁴⁸, הנה כנסת ישראל מקור כלליות נשמות ישראל נק' כלה ע"ש הפסוק⁴⁹ בלתי נפשי .. כי תשוקתה לדבקה במקור וחיי החיים ית' בכלות הנפש .. לכן גם עתה למטה אחרי התלבשותה בגוף הנה זו עבודת האדם להיות נכספה וגם בלתי נפשו אליו ית'. והנה יש שני בחי' בענין כלות הנפש, והוא ענין שני בחי' כלה שהוזכרו ברז"ל⁵⁰, הא' כלה נאה וחסודה, ועל זה נאמר⁴⁹ בלתי נפשי לחצרות ה', והב', כלה כמו שהיא, ואפילו חגרת וסומא, ועל זה נאמר⁴⁹ לבי ובשרי ירננו אל א-ל חי.

וביאור הענין .. נפשי היא מקור כנסת ישראל שהיא מלכות דאצילות המתלבש בבי"ע, וחפיצה ותשוקה להיות במקורה ושרשה באצילות, אשר שם הוא חצרות ה', והמשכות החיות ואור א"ס ב"ה הממשיך ומשפיע לה חיות, שכל שפע חפץ לדבק ולהכלל באור המשפיע אליו .. וכן בפרטות כל נפש מישראל חפץ לדבק במקורו ושרשו וחיותו .. וכל זה הוא בחי' כלה נאה וחסודה, דהיינו מי שכל ימיו חי' בתורת ה' חפצו ולא סר ממנה ימין ושמאל, ונפשו האלקית היא העיקרית בו.

אך מי שהעביר את דרך, שהוא בחי' חגרת וסומא, כמ"ש⁵¹ עינים להם כו', ונפש הבהמית היא שמושלת בו, ועל כן אין לו כלות הנפש לחיי נפשו האלקית מאחר שהיא במאסר הגוף ונפש החיונית והבהמית, הנה זאת עצתו להיות .. בבחי'

(49) תהלים פד, ג.
(50) כתובות יז, רע"א.
(51) תהלים קטו, ה.

(46) ח, ב ואילך. וראה בהנסמן ב"רשימת הכת"י" שבסוף הלקו"ת דהוצאות האחרונות.
(47) להעיר מ"היום יום" ב' סיון.
(48) הושע ב, כא.

כלה .. ע"י בחינת לבי ובשרי ירננו אל א-ל חי. כי הנה הלב והבשר לפי שהם כלים גשמיים אין יכולים להיות תשוקתם וחפצם למקור חיותם ואור א"ס המשפיע חיותם, כי גברו הצמצומים ומסכים ורבו למאד בהסתר ובהעלם אחרי העלם, וא"כ אינם נכספים וכלים לחצרות ה' שהוא מקור וחיי הנפש, כ"א כאשר ירננו אל א-ל חי, והוא כאשר יתבונן באמונת אמיתת ה' שהוא למעלה מעלה מבחי' סוכ"ע .. מצד עצמותו ומהותו .. (ש)לא שייך בחי' עלמין כלל, לא בבחי' ממלא ולא בבחי' טובב .. הנה מחמת שהתבוננות היא ממקום ובחי' גבוה ונעלה מאד, דהיינו בחי' עצמותו ומהותו ית', ולפניו כחשיכה כאורה⁴⁴, לכן יכולה היא ההתבוננות הנמשך מזה לנגוע גם עד לבו ובשרו הגשמית להיות גם הם ותשוקתם וחפצם כלות לדבקה בו ית' בכלות הנפש ממש. וזהו לבי ובשרי ירננו אל א-ל חי בעצמו ובכבודו קודם שבא לבחי' מחי' ומשפיע לזולתו, כנודע שכל מה שהוא בחי' עליונה יותר יכולה לירד ולהתפשט למטה יותר, ועי"ז באה ונגעה אל הלב כו'.

יב. ויש לקשר זה עם המדובר לעיל (ס"ו) אודות המעלה דנרות חנוכה שנתקנו מצד הגזירות כו', וקיימים גם בזמן הגלות:

בזמן הבית — שהי' גילוי אלקות בעולם, ולא היו כ"כ העלמות והסתרים מצד הגוף — הי' בגילוי הענין ד"כלתה נפשי לחצרות ה'"⁵². משא"כ בזמן הגלות, שאז ישנם העלמות והסתרים מצד הגוף, שמסתירים על תנועת הכליון שבנפש האלקית — זקוקים לעבודה ד"לבי ובשרי ירננו אל א-ל חי", עבודה שמצד הלב והבשר הגשמיים, ודוקא עבודה זו מגעת עד העצמות.

וענין זה מודגש גם בנרות חנוכה:

נתבאר לעיל (ס"ח) שענין השמן שבמנורה הוא למעלה משמן המשחה, שהרי שמן המשחה נשאר בהעלם, ואילו השמן שבמנורה בא לכלל גילוי, לפי שהוא נעלה יותר.

ומצד גודל מעלת ענין השמן שבמנורה — הרי זה נמשך גם בנרות חנוכה שבזמן הגלות (דלא כשמן המשחה שהי' רק בזמן הבית), ולא עוד

(52) ומתאים גם עם הפירוש הפשוט — ש"חצרות ה'" קאי על ביהמ"ק.

אלא שדוקא בזמן הגלות ישנו העילוי דשמונה נרות שלמעלה משבעה נרות דביהמ"ק.

וכל זה הוא לפי שדוקא למטה מטה ביותר נמשך ומתגלה הבחי' שלמעלה מעלה ביותר — למעלה גם מבחי' הכתר, כמבואר בהמשך המאמר ד"ה ברוך שעשה נסים (בסעיף ה')⁵³, שענינם של נרות חנוכה הוא למעלה גם מהכתר.

ויש להוסיף, שזהו גם מה שבנרות חנוכה ישנו (לא רק מספר שמונה שלמעלה משבע, אלא) גם מספר תשע שלמעלה אפילו משמונה — שכן, כאשר מצרפים את ב' הדעות דב"ש וב"ה [ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים], ומצד דעת המכריע שנעלה משניהם וכולל שניהם (כנ"ל ס"ד) ישנם ב' הדעות גם יחד, נמצא, שבכל יום ישנם תשע נרות: ביום ראשון — ח' נרות לדעת ב"ש, ונר א' לדעת ב"ה, וכך בשאר הימים, עד ליום האחרון — ח' נרות לדעת ב"ה ונר א' לדעת ב"ש.

* * *

יג. חנוכה הוא גם מלשון חינוך — "חנוך לנער על-פי דרכו"⁵⁴. והנה, מבואר בד"ה ברוך שעשה נסים הנ"ל⁵⁵, שהענין ד"חנוך לנער על-פי דרכו" הוא ע"י "תוספת התקרבות והגבהה, או מתנה יתירה". וי"ל שג' האופנים הנ"ל ("תוספת התקרבות", "הגבהה" ו"מתנה יתירה") הם ג' שלבים בענין החינוך (שצ"ל בסדר והדרגה): בתחילה — המחנך מקרב את הנער; אח"כ — המחנך מגבי' את הנער; ולבסוף — המחנך נותן לו "מתנה יתירה". ובפרטיות יותר:

לכל לראש — מקרב המחנך את הנער, שפעולה זו היא מלמעלה למטה, מצד המשפיע בלבד, ואינה פועלת שום שינוי בהתלמיד, שנשאר כפי שהי' מקודם.

אח"כ המחנך מגבי' את הנער — שעי"ז נפעלת הגבהה בה"מטה" עצמו, שהתלמיד מתעלה למדריגה גבוהה יותר; אבל אעפ"כ, פעולה זו היא בדרך "מקיף" בלבד, והענין אינו חודר בפנימיותו של התלמיד. ואח"כ המחנך נותן לו "מתנה (ולא מתנה סתם, אלא מתנה) יתירה"

55) אוה"ת שם תתקסא, ב.

53) אוה"ת שם תתקסג, א.

54) משלי כב, ו.

— שזהו ענין שבפנימיות, שהרי מתנה פירושה שהמקבל נעשה בעה"ב על המתנה, שזה מורה שהענין חודר בו בפנימיות. וכמובן גם מזה ש"אי לאו דעביד ל'י נייחא לנפשי' לא הוה יהיב ל'י מתנתא"⁵⁶, שזה מורה על השייכות בפנימיות.

יד. ומצד ה"מתנה יתירה" שניתנת בחנוכה (מלשון חינוך, כנ"ל) — הרי זה פועל גם על הזמן שלאח"ז.

וענין זה נוגע בפרט לאלו שנמצאים "באהלה של תורה", תלמידי הישיבות — שה"מתנה יתירה" שבחנוכה צריכה לפעול עליהם הוספה בשמירת הזמן, שמירת סדרי הישיבה, ולא שמירת הזמן בלבד, אלא גם לנצל את הזמן ללימוד בשקידה ובהתמדה, הן בזמני סדרי הישיבה והן בזמניהם הפרטיים, ובעיקר — שקידה והתמדה בה"מאור" שבתורה (ענין השייך במיוחד לימי החנוכה, שהרי השמן שבמנורה הוא "כתית למאור"⁵⁷) — פנימיות התורה.

ועי"ז זוכים לקבל מהקב"ה "מתנה יתירה" — שמבינים היטב את הענינים שלומדים, ועד שזוכים לכוון הלכה לאמיתתה ("וה' עמו"⁵⁸, "שהלכה כמותו בכל מקום"⁵⁷), שזהו עיקר ענין הלימוד (כמבואר בקונטרס עץ-החיים בארוכה⁵⁸).

* * *

טו. נזכר לעיל (ס"ט) שפורים קשור עם גשמיות, וחנוכה — עם רוחניות.

אבל אעפ"כ, יש בחנוכה ענין של גשמיות שאינו בפורים — שזהו הענין ד"מעות-חנוכה" ("חנוכה-געלט")⁵⁹.

ואף שגם בפורים ישנו הענין ד"מתנות לאביונים"³⁸ [והוא ענין עיקרי בפורים, כמ"ש ברמב"ם⁶⁰ "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו"], מ"מ, אין זה דומה כלל להענין ד"מעות חנוכה" — כי, "מתנות לאביונים" ענינם הוא מילוי החסרון, שהרי נתינתם היא "לאביונים" דוקא, שזקוקים לזה לצורך הוצאותיהם ההכרחיות [ואפילו "משלוח מנות" (שאינו לעניים דוקא) —

59 ראה "היום יום" כח כסלו. לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ע' שנת.

60 הלכות מגילה וחנוכה פ"ב הי"ז.

56 ראה מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א.

57 תצהו כז, כ.

58 פכ"ו ואילך.

הרי החיוב הוא לשלוח דוקא דברים שהגוף יכול ליהנות מהם מיד (כנ"ל ס"ט), שגם זה הוא בדוגמת מילוי החסרון], משא"כ מעות-חנוכה — נותנים ע"פ רוב לילדים שאין להם הוצאות כו', להיותם סמוכים על שולחן אביהם, כך שה"מעות-חנוכה" הם עבור צעצועים כדי לשחק בהם וכדומה.

טז. ויש לבאר ענין זה ע"פ מ"ש במדרש⁶¹ "לא הי' העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא, בשביל המשכן ובשביל בית-המקדש".

וההסברה בזה שנקט "זהב" דוקא — כי, כסף ונחושת יש לעולם צורך בהם, משא"כ זהב אין לעולם צורך בו, כיון שיכולים להשתמש גם בכלי נחושת, ואפילו בכלי כסף, ולא נברא זהב אלא בשביל בית המקדש, שהוא למעלה מהעולם.

וכן הוא גם ברוחניות הענינים — שזהב מורה על ספירת הבינה, משא"כ כסף שמורה על ספירת החסד "דאזיל עם כולוהו יומין"⁶², ונחושת מורה על תפארת או מלכות (כמבואר בביאורי הזהר⁶³), ולכן, כסף ונחושת שייכים לעולם, משא"כ זהב הוא למעלה מהעולם.

ולכן "לא הי' העולם ראוי להשתמש בזהב", ומה שנברא זהב בעולם — הרי זה "בשביל המשכן ובשביל בית המקדש", שבו צריכה להיות ההנהגה באופן של עשירות דוקא (למעלה ממילוי החסרון), ועד כדי כך, ש"השקו את התמיד בכוס של זהב"⁶⁴ [והיינו, שאע"פ שמדובר ע"ד בהמה — שגם בהיותה בבית-המקדש, ה"ה עדיין בהמה... — מ"מ השקוה "בכוס של זהב"], כיון ש"אין עניות במקום עשירות"⁶⁵; ולאחר שנברא הזהב בשביל בית-המקדש, הרי זה נמשך גם בעולם.

יז. בענין זה ישנו סיפור מזקני⁶⁶, אבי' של אמי מורת⁶⁷, שהי' "יושב" ("זיצער") אצל אדמו"ר מהר"ש נ"ע⁶⁸, היינו, שלאחרי נישואיו נסע לליובאוויטש למשך זמן.

— באותה תקופה הי' הסדר, שאברכים אחרי נישואיהם היו נוסעים לליובאוויטש, למשך חצי שנה, שנה או שנה וחצי, והיו נקראים

(61) שמו"ר רפ"ה. ב"ר פט"ז, ב.
 (62) ראה זח"ג קג, א"ב. קצא, ב. הנסמן 341.
 (63) בלקו"ש ח"ה ע' 174 בשוה"ג.
 (64) להצ"צ פ' פקודי ע' שא ואילך.
 (65) משנה תמיד פ"ג (ל, א).
 (66) ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 391.
 (67) הרה"ג הרה"ח וכו' ר' מאיר שלמה הלוי ינובסקי.
 (68) ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 391.
 (69) התועדויות תשמ"ו ח"ד ע' 438 ואילך.
 (70) שם כט, א.

בשם "יושבים" ("זיצערס"). אינני יודע איך מתאים הדבר עם הדין שבשנה הראשונה לנישואין צ"ל "ושמח את אשתו"⁶⁹, אבל מכיון שכך נהגו, בוודאי שיש לזה מקום ע"פ הלכה.

[כאן ישנו סדר, שאחרי החתונה נוסעים ל"ירח דבש" ("האָני מוֹן"), "למקום שאין מכירין אותו", וממילא אפשר לעשות "מה שלבו חפץ" ... כלשון הגמרא⁷⁰.

— אלו שאינם יודעים במה מדובר, תבוא עליהם ברכה... וגם אלו שיודעים — אל יעשו זאת, מצד ריבוי טוב כו'].

בשובו מליובאוויטש לביתו, סיפר זקני ע"ד אופני הנהגתו של אדמו"ר מהר"ש נ"ע. ובין הדברים סיפר, שהנהגתו של אדמו"ר מהר"ש היא בהתרחבות גדולה ובעשירות, ובכלי זהב — קופסת טבק מזהב, ועוד קופסה מסוג נוסף וכו'⁷¹.

שאל אותו א' השומעים (יהודי ירא-שמים, אבל, אַ בעל-הבית'שער"): איך ייתכן שנשיא בישראל ומורם מעם יתעסק בענינים גשמיים וחומרניים? — וענה לו זקני: "פעטאַך"! וכי בשביל מי נברא הזהב, בשבילי ובשבילך? הרי הזהב נברא מלכתחילה בשביל הצדיקים!

יח. וכיון ש"זהב" מצד עצמו הוא ענין שלמעלה מהעולם, לכן, גם לאחר שנמשך בעולם, הרי זה כמו שהוא למעלה מהעולם, ענין של עשירות (יותר מכפי המוכרח).

ועפ"ז יש לבאר הענין ד"מעות חנוכה", דעם היותו ענין של גשמיות, הרי זה שייך לחנוכה — כי, "גשמיות" זו אינה ענין של העולם, אלא ענין של "עשירות" שלמעלה מהעולם (כנ"ל ש"מעות חנוכה" אינם בשביל מילוי החסרון), ולכן שייך ענין זה לחנוכה דוקא, לפי שבחנוכה נמשך אור שלמעלה מהעולמות (כנ"ל בארוכה), וענין זה נמשך גם בעולם בגשמיות — עשירות בגשמיות.

יט. וההוראה מזה בעבודה:

ענינו של חנוכה הוא — "תורה אור"³³, שהתורה היא למעלה מהעולמות, כמארוז⁷² "אלפים שנה קדמה תורה לעולם", והוא ע"ד ענין הזהב, עשירות, שלמעלה מהעולם.

חי"ב ע' 141. וש"נ.

69 תצא כד, ה.

70 ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח,

70 מו"ק יז, א.

ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. זח"ב מט, א.

71 ראה גם תורת מנחם — התוועדיות

ולכן, דוקא ע"י לימוד התורה נמשך ענין העשירות בגשמיות, כי בעולם מצד עצמו יש רק הענין דמילוי החסרון, ואילו ענין העשירות נמשך ע"י התורה דוקא.

